

УДК 17:023:396(495)

ДУМКИ АНТИЧНИХ ФІЛОСОФІВ ПРО МІСЦЕ ЖІНКИ В СУСПІЛЬСТВІ

У статті розглядаються та аналізуються роботи античних філософів (Плутарха, Сократа, Платона, Арістотеля) на предмет їх розмірковувань про природу та сутність жінки, можливості розкриття їх потенціалу і здібностей в сім'ї і державі античного періоду.

Ключові слова: *жінка, антична філософія, сім'я*

Завданням було знайти витоки гендерної нерівності, яка запанувала в світі з того моменту, коли чоловіки усвідомили свою дуже велику роль у народженні нащадків; з того моменту, коли чоловік з відносно рівного партнера жінки перетворився в деспота.

Потрібно було зрозуміти, які доводи і аргументи вплинули на психологію людей з часів античності, що протягом багатьох тисячоліть не маємо можливості спростувати і викоринити з свідомості думки про верховенство та перевагу чоловіків над жінками.

У зв'язку з думками, що жінки не мають історії, була поставлена ще одна задача, дослідити передісторію суб'єктивного ставлення до реальних можливостей і здібностей жінки в родині та суспільстві.

Думки античних філософів про явні недоліки такої недолюдини, якою вважалася жінка послугували основою для повної зміни свідомості жінок. Повне підкорення і повна матеріальна, фізична, психологічна залежність від чоловіків – батьків, чоловіків, вождів і правителів.

Дуже актуальна і цікава ця тема ще й тим, що свідомо або випадково античні філософи напроорокували місце жінки в суспільстві.

Особливу увагу було приділено творам Платона і Плутарха, а також ідеям Сократа, тому що вони не носили явного дискримінаційного характеру по відношенню до жінки. Ідеї Платона в його ідеальній державі описані в п'ятій книзі «Держави», в розділі «Роль жінки в ідеальній державі» дуже позитивні навіть для сьогодення. Жінці потрібно роботу давати легше тому що вона слабша, заняття в державі можна доручати однакові незалежно від того чоловік ти чи жінка. Думки його були несприятливими для укладу життя того ладу, недоступні для розуміння – так як суперечили психології. Повинно пройти багато століть щоб переламати свідомість і втілити його ідеї.

Перелом в античній філософії настає з приходом Аристотеля. Він вважає в принципі жінку – відхиленням, дівчинку – виродком. Жінки в його теоріях – зло і все в ній погано. Його філософські аргументи жіночої неповноцінності були одними з найважливіших у зміні ролі і місця жінки в суспільстві. Забобони які народилися в епоху античності живі й понині.

Чим більших глибин досягають дослідження завдання, тим ширше ставали рамки проблеми. Паралельно досліджувалося питання: «А людина жінка в принципі?»

На це питання, підняте з античних часів, не знайдено точної відповіді. Але достовірно відомо, що жінці було не дозволялося навіть відчувати себе людиною і особистістю.

Піднята тема не може бути проігнорована. В даний час «жіноча тема» гостра і злободенна як ніколи, а чоловіки не можуть змиритися з швидкою зміною місця жінки у суспільстві. Але ці зміни неминучі, якого б протесту не викликали у чоловічої частини населення.

Про місце жінки в суспільстві, її здібності взагалі і до керівної ролі зокрема в суспільстві дискутували в усі часи. «Жіноче» питання в чоловічої частини населення завжди було пріоритетним. Як тільки чоловіки прийшли до розуміння своєї вогомої ролі в появі нащадків, вони незабарилися відвести «заслужене» місце людині в жіночому образі. Потім вони піддали сумніву і такий аспект: чи жінка взагалі людина. А як інакше? Адже ще боги були на боці чоловіків, коли визнали жінку істотою бездушною і жорстокою. А в літературі які «чудові» порівняння знаходимо: неохайна жінка – значить свиня; ледача – значить ослиця; не вразила зовнішністю - значить мавпа; криклива – значить собака.

Наступним підтвердженням неадекватного ставлення до жінки можуть слугувати слова «синоніми»: жінка – біда-нещастя. За роз'ясненням звертаюся до гесіодівського міфу про Пандору. Для погибелі людей (тобто чоловіків) боги створили жінку зі знаменитою шухлядою зі світовими нещастями – шухлядою Пандори. З тих пір «Жінок згубний рід на землі відбувається. Нам на велике горе, вони між чоловіків живуть» [1, 591-592].

Аналізуючи вище сказане видно, що ще задовго до античних філософів було визначено жінці другорядне, обслуговуюче – прислужуюче місце в суспільстві. Продовжили і закріпили в свідомості на довгі тисячоліття думки про жінок з часткою не (неповноцінна, недолудина, нездатна і т. д.) стародавні філософи античності.

Коли проводиться дослідження будь-якої теми в давні часи зазвичай звертаються до робіт Платона Афінського і Аристотеля Стагирита. Я також не буду винятком бо темі жінок, їх можливостям, здібностям, а також що їм дозволено приділено досить значну кількість уваги великих мужів в їх великих роздумах.

Твори Платона, передані їм ідеї Сократа й трактати Плутарха не носили явною гендерної дискримінації щодо жінок.

За свої думки і висловлювання у трактаті «Держава» і діалозі «Закони» Платон Афінський (427-347 рр. до н. е) був навіть названий античним «феміністом». Хоча мені здається це недоречним, бо погляди його суперечливі та й ідеї не дуже відповідають сутності фемінізму. До жінки він ставився неоднозначно, одночасно негативно і позитивно. Вважав її нижчою істотою і в разі смерті боягуза-чоловіка душа повинна осилитися в тілі жінки. Негативне ставлення викликають його думки й про те, що жінки повинні бути «... загальною власністю для чоловіків...». Але треба визнати такі періоди історії існували в реальності, а не тільки в думках філософів. Не схвальне моє ставлення і до дискримінації та «расових» проявів. Тільки кращі повинні вступати в шлюбні відносини з кращими, стадних дітей не треба виховувати, а регулюються ці відносини на найвищому державному рівні - на рівні правителів. Ці думки дуже поширені в платонівських «Законах». В них численні чиновники займаються справами виховання, які регламентовані нормативними актами. Жінки рівноправні з чоловіками, але на вищі посади в державі не допускаються. Їм відокремлені окремі вузькі галузі управління - виховання, навчання, спостереження за шлюбами.

Досить чимало я знайшла позитивного ставлення до жінок в його ідеальній «Державі». Жінка нарівні з чоловіками бере участь у справах, має рівні здібності, могла навіть бути філософом або воїном, хоча за своєю природою відрізняється від чоловіків. «...Хіба тепер ви не помиляєтесь і суперечите самі собі, коли знову стверджуєте, що чоловіки і жінки повинні займатися одним і тим, хоча в природі обох статей закладена велика різниця?» [2. книга 5 с. 144]. Зовсім скоро знаходжу відповідь «... отже, якщо жіноча і чоловіча стать явить свою різницю у відношенні якого-небудь мистецтва чи іншому занятті, ми скажемо, що ті справи слід призначати лише одній з них. А якщо різниця...лише в тому, що жінки народжують, а чоловіки запліднюють, то...це аж ніяк не доводить, що жінка відрізняється від чоловіка... Навпаки,

...дотримуємося думки, що нашим охоронцям і їх дружинам треба мати одне і теж заняття.» [3. книга 5 с. 146].

Фізіологічні відмінності в будові людського тіла ніяким чином не впливають на їх здібності. Талановитих, успішних людей, як чоловіків так і жінок, одиниці. А в повсякденному житті і побуті жінки в своїй більшості, значно більш всебічно розвинені і талановитіші, бо одночасно вирішують декілька справ (ходять на роботу, чудово виглядають, виховують дітей, доглядають за чоловіком, беруть активну участь у громадському житті, відвідують виставки і театри). Підтвердження знову знаходжу у Платона «...Однак багато жінок у багатьох відносинах беруть гору над багатьма чоловіками...» [4, 237].

Позитивним моментом є і дискусії про рівноправну участь жінок у різних галузях діяльності, але заняття «...жінкам треба доручати більш легші, ніж чоловікам, враховуючи слабкість їх статі» [2,102].

Далі звернуся до апонента і соратника ідей Платона, його учня Аристотеля Стагірита. Та спочатку хотілося б трохи привнести негативного з притаманного самому Платону. Заодно дізнаємося його думку і відповідь на питання: А чи взагалі жінка – людина?

Так от Платон тут розчарував. Він не висловлюється чітко, сам сумнівається і коливається в роздумах віднести жінку до людської істоти чи вважати твариною. Але виходячи з його думок «жінки звикли жити, сховавшись в тіні, якщо насильно витягнути на світло, вони стануть чинити будь-який опір і переможуть законодавця» [4,91], впливає, що жінки розумні, а значить все ж більше людина ніж ні.

Аристотель швидше за все проповідував ідеї «антифеміністів». Аналізуючи його праці приходиш до думки, що жінка неповноцінна, їй чогось бракує. «...Так, рабу взагалі не властива здатність вирішувати, жінці вона властива, але позбавлена дієвості, дитині також властива, але знаходиться в нерозвиненому стані.» [7,85].

Взаємини жінки і чоловіка, на його думку повинні бути відносинами як рабині і господаря. Доля жінки – народження дітей і приготування померлих до поховання. Чоловік і жінка

– істоти не рівні. Але це його погляди і вони більше стосуються відносин в сім'ях ніж у державі. У першій книзі «Політика» він говорить: «...Владу чоловіка над дружиною можливо порівняти з владою політичного діяча... Адже чоловік за своєю природою, виключаючи лише ті чи інші ненормальні відхилення, більш покликаний до керівництва, ніж жінка...» [7, 89].

Аристотель також прихильник добре знайомого ї нам виразу «Коли говорить чоловік мовчать навіть гори». Жіночі розмови приносили у світ чоловіків тільки руйнування і безлад. Жіночий голос наповнював античне співтовариство горем, хаосом, брехнею і іншими «чеснотами». Звернемося до стародавнього постанови про неучасть жінок в обговоренні громадських справ «Дружина на зборах (храмі) мовчить, захоплена своїми жіночими вправами-домашніми справами, в які чоловіки не були посвячені і включені, так і самі уникали цього» [8, 92].

Однак слід віддати належне Аристотелю, адже саме він своїми медичними трактатами вніс неоціненний внесок у розуміння природи жінки. Жінка у Аристотеля стає реальним персонажем, зітканим з крові і плоті, а не прообразом божих істот. Але він твердо переконаний, що ця плоть не може існувати окремо від своїх покровителів чоловічої статі, у першу чергу батька, а потім чоловіка. Жінка в жіночо-чоловічих відносинах за Аристотелем цілком залежить від чоловіка у всіх сферах і при цьому для нього є живою річчю. Її він все життя використовує, має повне право на все, що вона робить і мета у чоловіка тільки зберегти її оболонку, щоб не втратити її товарний вигляд. Річ не має душі, робимо висновок, що жінка теж бездушнее створіння, а значить не людина. З цієї ж причини античні мислителі навіть не- натякають нам про те, що жінка має свій внутрішній світ. Все гранично просто – вона без душі.

На відміну від Аристотеля, набагато пізніше, Плутарх у своїх трактатах змінює ставлення до жінки. Жінка як виявилось не потвора, не вигнанець, не похотлива тварина. Жінка може любити, а люблять серцем і душею, а значить вона людина. «Не правий був Геродот, коли говорив, що разом з одягом жінка скидає з себе сором, і чим більше сором'язливості між подружжям, тим більше

любов це означає» [6,353]. Але це ніжне і чуттєве ставлення до жінки швидше виняток в античній філософії.

Отже, ми бачимо, що в період античної філософії через низку доказів зміцнилася думка, що жінка недолюдина, не має не тільки історії розвитку але і передісторії. В цілому її стан погіршився. Свідомо чи ні, але своїми міркуваннями філософи прищепили суспільству думку, що в ході дегенеративної мутації в світі з'явилися жінки. Як ще одна версія, що душа чоловіка після смерті переселилася в жіночу оболонку. Все жіноче в природі і сутності відхилялося. Тільки в пізньому періоді зменшилася кількість негативної інформації про здібності і можливості, а також про негативні вади притаманні жінкам. Чисто теоретично можливі припустити, що жінки могли брати участь в управлінні і приносити користь суспільству. Але чи потрібно це було суспільству. Жінка і сьогодні залишається загадкою і таємницею для чоловіків, а забобони народжені в ту епоху, живі й посьогодні.

Джерела та література

1. Гесіод. Повне зібрання текстів. – М.:Лабіринт, 2001.
2. Платон Держава/пер. з д.-грец. А. Н. Егунова // Платон, Держава. Закони. Політика. М: Думка, 1998.
3. Платон Держава/пер. з д.-грец. А. Н. Егунова // Платон, Держава. Закони. Політика. М: Думка, 1998.
4. Платон. Зібрання творів в 4-х томах. Т. 3, М: Думка, 1994.
5. Платон Діалоги. СПб.: Видавничий Дім «Азбука-класика», 2007.
6. Плутарх Твори. М.: Художня література, 1983.
7. Брюле П. Повсякденне життя грецьких жінок у класичну епоху. М.: Молода гвардія, 2005.
8. Історія жінок на Заході: у 5 т. Т. 1: Від древніх богинь до християнських святих. СПб.: Алетейя, 2005.
9. Антонова О. В. Обряди і вірування первісних землеробів Сходу. – М: Наука, 1990.
10. Вернан Ж.- П. Походження давньогрецької думки. – М: Прогрес, 1988.

11. Еліаде М. Аспекти міфу. – М. 2001.
12. Сиса Д. Філософія статі Платона та Аристотеля/ Історія жінок на Заході: в 5т. – Т. 1. Від древніх богинь до християнських святих. – СПб.: Алетея, 2005.
13. Зайдмэн Д. Дочки Пандори, або Ритуали в грецьких містах / Історія жінок на Заході: в 5т. – Т. 1. Від древніх богинь до християнських святих. – СПб.: Алетея, 2005.